

In dit nummer

Voorwoord	1
Afname PI-dictee in het kader van het dyslexieprotocol.....	1
Hooggevoeligheid.....	1
ZIEN! Leerlingvragenlijst.....	2
Intermezzo.....	3
Praten met kinderen.....	3
Optekenen bij rekenen.....	3
Dyslexieonderzoek en leestoetsen.....	4
Colofon.....	5

normering. Scholen kunnen het PI-dictee bestellen via de volgende link: <http://www.pearson.nl.com/producten/107-pi-dictee.html>

Voorwoord

Het jaar 2010 zijn we weer ingegaan. Als redactie willen we alle lezers van IB-wijzer al het goede toewensen voor het nieuwe jaar dat Deo Volente voor ons ligt. Hopelijk zult u veel werkplezier ervaren! Als medewerkers van Driestar Onderwijsadvies hopen wij weer voor u, en indirect voor de leerlingen, klaar te staan met onze kennis, inspiratie en betrokkenheid. Dit keer een heel aantal didactische tips, naast een artikel over hoogsensitiviteit en een aankondiging van de ZIEN! leerlinglijst waar door velen met grote belangstelling naar wordt uitgezien. Veel leesplezier gewenst!

De redactie: Janna van Eldik-Verdoold, Kees Geluk, Bertine Haverhals, Wilco Moen, Marianne van der Zalm-Grisnich

Actueel

Afname PI-dictee in het kader van het dyslexieprotocol

In het kader van het dyslexieprotocol is afgesproken dat scholen zelf het PI-dictee afnemen en de uitslag hiervan aanleveren aan de onderzoeker. Nu blijkt dat er verschillende versies van het PI-dictee in omloop zijn. Het is de bedoeling om het PI-dictee af te nemen van 1999 of later. Eerdere versies hebben een andere

Sociaal emotioneel

Hooggevoeligheid

Carine is erg gevoelig en trekt zich veel dingen aan, ook als het gaat om dingen die in de klas gebeuren. Ze is erg gevoelig voor prikkels en zoekt zelf naar rustmomenten. In een consultatie komt de vraag naar voren of Carine hoogsensitief is.

Wat is hoogsensitiviteit?

Op de site www.hooggevoelig.nl wordt gezegd dat hoogsensatieve personen extra gevoelig zijn voor indrukken vanuit de buitenwereld. Zij nemen subtielere nuances waar en raken sneller overprikkeld.

Het Landelijk informatiepunt Hoog Sensatieve Kinderen (www.lihsk.nl) geeft aan dat hoogsensitiviteit een grote gevoeligheid betekent voor prikkels op de volgende gebieden:

- lichamenlijk (zintuigen)
- mentaal (denken, leren, informatieverwerking)
- emotioneel (gevoelens, omgang met anderen)
- spiritueel (besef van grotere, zingevende eenheid)

Voor uitgebreide informatie wordt verwezen naar de hiervoor genoemde sites en naar de onder dit artikel genoemde boeken.

Kanttekeningen

- Er is geen sluitende definitie en er zijn weinig statistische gegevens. Op internet en in boeken en tijdschriften staan vooral veel

- ervaringsverhalen. Hoogsensitiviteit is niet opgenomen in het officieel erkende classificatiesysteem binnen de GGZ (DSM-IV).
- Geen hoogsensitief persoon is hetzelfde. Als iemand voldoet aan 13 van 23 criteria, kan hoogsensitiviteit geconcludeerd worden, maar ook als enkele criteria in sterke mate zouden gelden is dat al voldoende om die conclusie te trekken.
  - Een meer principieel bezwaar is de achtergrond van de aandacht voor HSK. HSK's worden vaak ook Nieuwetijdskinderen of Indigokinderen genoemd. Zo worden op de site www.nieuwetijdskinderen.nl de termen HSK's en nieuwetijdskinderen bijvoorbeeld door elkaar gebruikt.

Hoe moeten we er mee omgaan?

Ons inziens is het belangrijk om hoogsensitiviteit niet als een stoornis te zien, maar als een (karakter)eigenschap waarmee rekening gehouden moet worden door de omgeving en waar het kind mee moet leren omgaan. Een hoogsensitief kind heeft (net als anderen) de juiste begeleiding nodig, onderwijs op maat. School is een omgeving die veel energie kost. Het is belangrijk veel structuur, regelmaat en veiligheid te bieden.

Het is van groot belang echte interesse te tonen in het kind. Het kind mag zijn wie hij of zij is. Verder zijn herkenning en erkenning (van de gevoelens) en het tonen van begrip belangrijk.

Susanne Nieuwenbroek, Hoogsensitieve leerlingen. Esch 2006
Elaine N. Aron, Het hoog sensitieve kind; help je kinderen op te groeien in een wereld die hen overweldigt. Amsterdam 2004

Dit artikel is een bewerking van een artikel dat eerder is verschenen van de hand van drs. A. W. de Vries in het augustusnummer van familieblad Terdege.

ZIEN! Leerlingvragenlijst

"Wat ben ik blij dat ik nu weet dat Walter zich heel onprettig voelt op het plein en in contacten met klasgenoten. Ik ga gauw met hem in gesprek om te vragen hoe ik hem kan helpen om zich meer geaccepteerd te voelen. Doordat hij de relatie met mij als positief ervaart, zie ik mogelijkheden"

Ruim 500 scholen gebruiken inmiddels ZIEN!. Een of twee keer per jaar vullen leerkrachten een vragenlijst in met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind. Vervolgens proberen zij het gedrag van hun leerlingen te begrijpen en gaan ze indien nodig aan de slag met een handlingsplan.

Inmiddels is er ook een leerlinglijst ontwikkeld, die momenteel wordt ingebouwd in ZIEN!. Binnen enkele maanden zal hij beschikbaar zijn voor de scholen. Een prachtig middel om nu ook de beleving van de kinderen zelf (groep 5 tot en met 8) in kaart te brengen!

Aan de hand van 45 stellingen wordt bepaald in welke mate het kind zichzelf betrokken vindt, hoe hij of zij zich welbevindt en hoe het staat met het zelfbeeld van een kind.

Betrokkenheid	:	Voldoende
Beeld Leerstofaanbod	:	Goed
Leertaakgerichtheid	:	Voldoende
Concentratie in de klas	:	Matig
Welbevinden	:	Matig
Plezier op school	:	Matig
Relatie leerkracht	:	Goed
Sociaal geaccepteerd	:	Onvoldoende
Zelfbeeld	:	Voldoende
Uitdrukkingsvaardigheid	:	voldoende
Zelfvertrouwen bij toetsen	:	Goed
Sociaal geaccepteerd	:	Onvoldoende

Voor scholen die als pilot vast willen experimenteren met de vragenlijst zijn de vragen beschikbaar. Indien u ondergetekende e-mailt, ontvangt u een Word-bestand met de vragen waarop de leerlingen via meerkeuze-opties kunnen aangeven in hoeverre ze zich in een stelling herkennen. In een excel-bestand kunt u de scores noteren en wordt uitgerekend welke score een kind behaalt op een domein of subdomein. De enige 'voorwaarde' voor deelname aan de pilot is dat u een kort verslagje terugstuurt van uw ervaringen. Daar hopen we onze winst mee te doen voor het vervolg.

Uiteraard gaat het uitrekenen van de scores te zijner tijd geautomatiseerd, als de leerlinglijst

binnen ParnasSys/ZIEN! beschikbaar is. We houden u op de hoogte van de ontwikkelingen.

Voor meer informatie over informatie over ZIEN! zie www.zienvooronderwijs.nl.

Drs. B. (Bertine) Haverhals, b.haverhals@driestar-educatief.nl

Intermezzo

"Wat voor geluid maakt een hond?" vroeg mijn vriendin aan haar klas.
"Woef, woef," was het antwoord.
"En een kat?" vroeg ze verder.
"Miauw," zeiden de kinderen.
"En wat voor geluid maakt een muis?" vroeg ze.
"Klik!" riep de klas in koor.

(Graeme Bretherton, Groot-Brittannië, Het Beste augustus 2001)

Voor u gelezen

Praten met kinderen

In het boek 'Survivalkit voor leerkrachten' wordt oplossingsgerichte gespreksvoering uitgewerkt voor de school. Deel 1 biedt een instrumentendoos aan voor vragen die aan kinderen kunnen worden gesteld om leerlingen te helpen hun eigen oplossingen te ontdekken. Deel 2 is de praktische uitwerking hiervan.

Deel 2 is een aanrader. Het geeft veel tips voor een oplossingsgericht gesprek met ouders en kinderen. Niet het probleem staat centraal, maar de sterktes zoeken van het kind (wat werkt) en deze beklemtonen. Het is de kunst om te komen op vergroting van vaardigheden van de leerling waarbij helder is welk gedrag er van hem wordt verwacht en hoe het kind hierin de eerstvolgende kleine stap kan gaan zetten. Als het kind aangeeft wat het nodig heeft (onderwijsbehoeften), maakt het zijn eigen plan.

Het hoofdstukje rond een moeilijke groep is heel sterk. Wanneer je weerstand gaat zien als uitdaging, en aansluit bij de competenties van de leerling kan er openheid komen voor vragen van leerlingen en gaan leerlingen zelf nadenken over hun rol.

Wanneer je de manier van vragenstellen je wilt eigen maken (zie deel 1) kun je beter het boek *Oplossingsgerichte vragen* van Frederike Bannink (Pearson, 2009) lezen. Dat boek zet de oplossingsgerichte manier van denken in een kader.

Survivalkit voor leerkrachten. Oplossingsgericht werken op school Myriam Le Fevere de Ten Hove e.a. ISBN 9789044122862 Uitgever: Garant, 2008

Didactisch

Optekenen bij rekenen

Rekenzwakke Robbert stak, na enkele instructielessen over het type 42-25, bij de eerste zelfstandige rekenlessen met deze sommen steeds zijn vinger op met de vraag om uitleg, terwijl juf Mary op dat moment even geen tijd had. Zulke leerlingen hebben frequente en leerlingactiverende rekenlessen / trainingen nodig, met daarna bij gewone zelfstandige rekenlessen het gebruik van het hoe-was-het-ook-al-weer-schrift.

Frequent wil zeggen dat *extra* specifieke rekenlessen of trainingen worden gegeven. Een rekenzwakke leerling heeft aan het aantal gewone rekenlessen namelijk niet genoeg om zich de stof voldoende eigen te maken.

Tijdens de gewone en extra lessen vindt veel *begeleide inoefening* plaats. 'Begeleide inoefening'

kennen we vanuit het bekende directe-instructie-model en werken we derhalve niet verder uit.

Het hoe-was-het-ook-al-weer schrift / opzoekschrift

Juf Mary nam Robbert apart en nam eerst vragenderwijs* enkele opgaven van het type 42-25 met hem door. Door de vragende aanpak werd hij steeds op het spoor van de eerder in de klas onderwezen oplossing/strategie gebracht. Daarna pakte ze een leeg schrift, noteerde bovenaan de tweede bladzijde** paginanummer 2, daaronder één van de besproken sommen en zei: "Zonet hebben we deze som uitgerekend. Die manier gaan we nu opschrijven. Zeg jij maar*** wat ik moet noteren." Juf Mary noteerde onder elkaar**** wat Robbert zei. Tenslotte maakte juf Mary de afspraak: "Zeg Robbert, als jij voortaan zulke sommen in de klas zelfstandig moet gaan maken, schrijf ik op bord achter het nummer van de som óók de sóort som er tussen haakjes bij. Dan kun je die makkelijk in je opzoekschrift vinden en de manier nog eens nalezen."

Tijdens de volgende zelfstandige rekenles waarin dit type som voorkwam, noteerde juf Mary op bord zoals was afgesproken. Deze eerste keer viel evenwel tegen: Robbert zocht de som wel op in zijn opzoekschrift, maar na de manier te hebben gelezen, was hij toch niet in staat de sommen te gaan maken. Juf Mary moest langs komen en vragenderwijs de manier in het schrift even met Robbert doornemen. Daarna kon hij aan de slag.

Diverse volgende keren lukte het hem gelukkig wèl om met behulp van zijn opzoekschrift dergelijke sommen zelfstandig te berekenen. En daarna had hij voor deze sommen zijn opzoekschrift zelfs helemaal niet meer nodig en zette hij met potlood bij de inhoudsopgave een streep door dit type som.

* Vragenderwijze instructie is de meest effectieve instructiewijze.

** De eerste bladzijde gebruik je als inhoudsopgave: je noteert het somtype en daarachter het paginanummer waar die in het schrift staat. Zo zoek je sneller.

*** Door trainers voorgestelde manieren blijken vaak niet die kracht te hebben dan door kinderen voorgestelde manieren. Het gaat daarbij vaak om details.

**** Als je voor elke denkstap een regel neemt, is dat visueel het overzichtelijks.

C.C. (Kees) Geluk, c.c.geluk@driestar-educatief.nl

Dyslexieonderzoek en leestoetsen

Voor het dyslexieonderzoek zoals dat sinds een jaar

op de nieuwe manier plaatsvindt, levert de basisschool een aantal leestoetsen aan. Omdat ons hierover nog steeds vragen bereiken, geven we de huidige stand van zaken weer. Het is de bedoeling dat *uitsluitend* de (nieuwe) DMT en de (nieuwe) AVI worden afgenomen. Zijn er vanuit het verleden nog oude DMT- en AVI-resultaten beschikbaar, dan kunnen die nog wel

meegenomen worden, maar de meest recente toetsgegevens moeten met de nieuwe DMT en de nieuwe AVI tot stand zijn gekomen.

Om u bij de AVI-geschiedenis van een leerling te hulp te komen, geven we een conversietabel weer die door de Rijksuniversiteit Groningen en de Hogeschool Utrecht is opgesteld op basis van een onderzoek bij ongeveer 1500 basisschoolleerlingen. U kunt dan de (stagnerende) groei aantonen met het gecombineerde gebruik van AVI-oud en AVI-nieuw.

AVI-nieuw	AVI-oud
M3	1
E3	3
M4	4
E4	5
M5	6
E5	7
M6	8
E6	9
M7	9
E7	9
Plus	9

Ten aanzien van de DMT is van belang dat u nagaat en aangeeft dat er binnen de E-scores geen zogenaamde inhaalgroei heeft plaats gevonden: als een leerling binnen het E-gebied meer dle's is gegroeid dan voor haar of zijn didactische leeftijd geldt, is er namelijk niet meer sprake van zogenaamde didactische resistentie en kan geen aanmelding plaatsvinden.

Dan tenslotte de vraag over het gebruik van de toets(en) Leestechneik/Leestempo. Officieel hoeven van deze toets geen gegevens aangeleverd te worden. Omdat we echter de indruk hebben dat

steeds meer inspecties deze toetsen voor het gewone schoolgebruik verplicht gaan stellen, is het naar ons idee raadzaam ook gegevens van deze toetsen aan te leveren voor het dyslexieonderzoek nieuwe stijl.

C.C. (Kees) Geluk, c.c.geluk@driestar-educatief.nl

Colofon

Deze IB-wijzer is een uitgave van Driestar Onderwijsadvies. Op de artikelen in deze nieuwsbrief rust auteursrecht. Wilt u artikelen overnemen? Neem dan contact op met de redactie via ons e-mailadres. Aan het abonnement op de nieuwsbrief zijn geen kosten verbonden.

Voor inhoudelijke vragen naar aanleiding van de artikelen kunt u bij de orthopedagoog terecht die op uw school consultaties doet.

Voor suggesties en voor het aan- en afmelden voor deze nieuwsbrief kunt mailen naar ib-wijzer@driestar-educatief.nl.

Redactie

Janna van Eldik-Verdoold
Kees Geluk
Bertine Haverhals
Wilco Moen
Marianne van der Zalm-Grisnich